

Аналізуючи здобуті результати, можна дійти висновку, що для групи регіонів з високим рівнем соціально-економічного розвитку в Російській Федерації характерно збільшення розмаху між максимальним і мінімальним значеннями проаналізованих показників. Для групи регіонів з низьким рівнем СЕР прослідковується подібна тенденція, хоча і менш очевидна. Також слід зазначити різке збільшення максимального і зменшення мінімального значення показника грошових доходів на душу населення.

Висновки даного дослідження і перспективи подальших робіт у цьому напрямку. Таким чином, виконаний аналіз індикаторів соціально-економічного розвитку регіонів Росії наглядно демонструє суттєву стійку нерівномірність їх розвитку, зростаючу диференціацію та незбалансованість економічного простору країни в цілому, посилення диспропорцій розвитку окремих регіонів, які входять до складу виділених класифікаційних груп. Небезпека зростання диференціації як між отриманими кластерами, так і в межах окремого кластера зі збільшенням міграції регіонів з високим рівнем СЕР в протилежний кластер стає очевидною загрозою безпечному розвитку, значно збільшує ймовірність настання фази гострої соціально-економічної кризи.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Клебанова Т.С. Дифференциация регионов Украины по уровню социально-экономического развития / Т.С. Клебанова, Т.Н. Трунова // *Економіка*

розвитку. – березень 2009. - №1(49). – С.5-8.

2. T. Klebanova, L. Chagovets (Chief Editor Roman Davydov). Informational Model For Assessment of The Most Important Indicators of Social-Economic Regional Uneven Development // *International Science Ukrainian Edition – Economics, Engineering and Natural Science* (December 2010). Advanced Executive B.c., Lulu Press Inc., United States of America. – 2010. – Pp. 10–13.

3. Будницкая Т. А. Асимметрия экономического развития в условиях глобализации : монография / Т. А. Будницкая. — М. : Информ.-внедренческий центр «Маркетинг», 2007 — 142 с.

4. Гапоненко А. Л. Стратегия социально-экономического развития: страна, регион, город / Гапоненко А. Л. Российская академия гос. службы при Президенте РФ. — М. : Изд-во РАГС, 2001. — 223 с.

5. Самарина В. П. Экономические проблемы регионов и отраслевых комплексов [Электронный ресурс]. — Режим доступа : www.m-economy.ru/art.php3?artid=23436

6. Соколовский М. В. Неравномерность регионального (территориального) развития: особенности проявления и направления преодоления (на примере Кемеровской области) / М. В. Соколовский. — Томск : Изд-во ТГПУ, 2008 — 131 с.

7. Сокращение различий в социально-экономическом развитии регионов Российской Федерации (2002–2010 годы и до 2015 года) [Электронный ресурс]. — Режим доступа : <http://www.akdi.ru/econom/program/region.htm>

Аннотация. В статье исследованы структурные диспропорции на региональном уровне, представляющие собой угрозы экономической безопасности региона. Рассмотрены вопросы оценки неравномерности и ассиметричности регионального развития. Выполнен анализ неравномерности развития по основным индикативным показателям на примере регионов Российской Федерации.

Ключевые слова: угроза, неравномерность развития, региональная ассиметричность, экономическая безопасность

Summary. The research of structural disproportions of regions as threats of economic security was conducted in the article. The question of regional uneven development and skewness of regions was considered. The uneven development analysis of basic indicators for Russian Federation regions was conducted.

Keywords: threat, the uneven development, regional asymmetries, economic security

Експерт редакційної колегії к.е.н., доцент УкрДАЗТ Якименко Н.В.

УДК 338.48:005.922.1:33

ВИЗНАЧЕННЯ ІНТЕГРАЛЬНОГО ПОКАЗНИКА ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ТУРИСТИЧНИХ ПІДПРИЄМСТВ

Кокорєва О.В., ст. викладач (ХНТУ)

У статті запропоновано та обґрунтовано методичний інструментарій визначення інтегрального показника економічної безпеки туристичних підприємств.

Ключові слова: економічна безпека туристичного підприємства, ендогенна та екзогенна складова безпеки, компоненти економічної безпеки.

Постановка проблеми. Життєдіяльність туристичного підприємства в сучасних умовах є складним процесом його функціонування з важко передбачуваними змінами в економіці, законодавстві, Податковому кодексі України. Загрози екзогенного характеру, такі як: низький рівень інвестицій в туристичний сектор, проблеми щодо курсу гривні на валютному ринку, високі темпи інфляції, нестабільність умов оподаткування суб'єктів туристичної галузі, високий зовнішній борг країни, зниження реальних доходів населення дестабілізують діяльність туристичних підприємств та спричиняють низку небезпек, що позначається на рівні їх економічної безпеки.

Високий рівень внутрішнього економічного потенціалу туристичних підприємств є важливим показником його ефективної діяльності, але не завжди гарантує йому достатній рівень економічної безпеки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання щодо критеріїв оцінки стану економічної безпеки підприємств достатньо широко розкрито у роботах провідних вчених: Ареф'євої О.В., Васильців Т.Г., Гічової Н.Ю., Довбні С.Б., Ішук Г.П., Міщенко С.П., Реверчук Н.Й., Хомів О.В., Швиданенка Г.О. [1-10].

Виділення невирішених частин загальної проблеми. Незважаючи на глибину сучасних економічних напрацювань щодо теоретико-методологічних положень, питання методики оцінки рівня економічної безпеки підприємств залишаються

недостатньо висвітленими, що обумовлює актуальність дослідження.

Формування цілей статті. Обґрунтування методичного інструментарію визначення інтегрального показника економічної безпеки туристичних підприємств.

Виклад основного матеріалу дослідження. Для визначення інтегрального показника економічної безпеки туристичних підприємств, нами пропонується методичний інструментарій визначення інтегрального показника економічної безпеки туристичного підприємства з урахуванням ендогенної компоненти: фінансової, інтелектуально-кадрової, інформаційної, правової, управлінської складових та екзогенної компоненти: економічної, політико-правової, соціально-демографічної, екологічної та науково-технічної складових (рис. 1).

Пропонований методичний інструментарій складається з дев'яти етапів, які системно та усебічно дозволяють оцінити економічну безпеку туристичних підприємств, враховуючи вплив внутрішніх (ендогенних) та зовнішніх (екзогенних) чинників.

Етап 1. Проводиться формування сукупності об'єктів дослідження.

Етап 2. Визначаються компоненти економічної безпеки туристичних підприємств і їх складові експертним методом.

На економічну безпеку туристичних підприємств значний вплив здійснюють фактори ендогенного та екзогенного характеру.

Рис. 1. Схема визначення інтегрального показника економічної безпеки туристичних підприємств (ІЕБТП)

Результати їх впливу носять як позитивний, так і негативний характер, тому їх облік і детальне дослідження у розрізі забезпечення економічної безпеки суб'єктів туристичної діяльності є об'єктивно необхідним процесом.

За допомогою експертного методу до ендогенної компоненти економічної безпеки туристичних підприємств віднесено: фінансову, інтелектуально-кадрову, інформаційну, правову та управлінську складову безпеки, які, в свою чергу, характеризуються рядом показників.

Вважається, що прийнята декомпозиція складових ендогенної та екзогенної компоненти економічної безпеки туристичних підприємств доцільна, тому що за кожною з указаних складових безпеки можна розрахувати комплексний показник, що дасть можливість визначити інтегральний показник економічної безпеки для кожного туристичного підприємства.

Етап 3. Формується матриця апріорних показників економічної безпеки туристичних підприємств за складовими ендогенної та екзогенної компоненти економічної безпеки.

Етап 4. Проведення кореляційного аналізу показників між собою за складовими ендогенної та екзогенної компоненти економічної безпеки.

Виключаються ті показники, між якими коефіцієнт кореляції більше 0,9, оскільки вони залежать один від одного.

Етап 5. Виключення з апріорного переліку даних квазіпостійних показників за допомогою коефіцієнта варіації (V_j), який обчислюється за формулою (1) на основі [3]:

$$V_{ijk} = \frac{S_{ijk}}{M_{ijk}}, \quad (1)$$

причому:

$$M_{ijk} = \frac{1}{n} \sum_{i=1}^n x_{ijk}, \quad (2)$$

$$S_{ijk} = \frac{1}{n-1} \sqrt{\sum_{i=1}^n (x_{ijk} - M_{ijk})^2}, \quad (3)$$

де S_{ijk} – середнє квадратичне відхилення k -ї складової j -го показника i -го підприємства;

n – кількість j -х показників k -ї складової i -го підприємства;

M_{ijk} – середнє арифметичне значення k -ї складової j -го показника i -го підприємства;

x_{ijk} – фактичне значення k -ї складової j -го показника i -го підприємства.

Якщо значення $V_{ijk} \leq \varepsilon$, де ε – деяка задана мала величина (наприклад, $V_{ijk} < 0,1$), то показник вважається квазіпостійним (малоінформаційним) і виключається з подальшого дослідження [3].

Етап 6. Проводиться математична процедура стандартизації показників за складовими економічної безпеки, яка полягає у приведенні неоднорідних показників, які мають різні одиниці виміру до

однорідного вигляду, тобто перехід до однакових характеристик за формулою [3]:

$$D_{ijk} = \frac{x_{ijk} - M_{ijk}}{S_{ijk}}, \quad (4)$$

де D_{ijk} – стандартизоване значення k -ї складової j -го показника i -го підприємства;

x_{ijk} – фактичне значення k -ї складової j -го показника i -го підприємства;

M_{ijk} – середнє арифметичне значення k -ї складової j -го показника i -го підприємства;

S_{ijk} – середнє квадратичне відхилення k -ї складової j -го показника i -го підприємства.

Важливим етапом у побудові показника D_{ijk} є розподіл показників стандартизованої матриці спостережень на стимулятори, зростання яких обумовлює зростання рівня економічної безпеки і дестимулятори, що спричиняють гальмуючий вплив на рівень економічної безпеки туристичних підприємств [3].

Етап 7. Побудова точки-еталона та визначення відхилення параметрів від їх еталонних показників [4].

Еталон економічної безпеки підприємства являє собою точку D_0 з координатами:

$$D_{01}, D_{02}, \dots, D_{0j}.$$

Серед показників-стимуляторів обираються максимальні значення, а серед показників-дестимуляторів – мінімальні [2]:

$$D_{0ijk} = \begin{cases} \max D_{ijk} & \text{- для стимуляторів} \\ \min D_{ijk} & \text{- для дестимуляторів} \end{cases}, \quad (5)$$

де D_{0ijk} – координата точки-еталона.

Побудувавши еталон для кожного підприємства, за показниками економічної безпеки, розраховується відстань (N_{ijk}) між точкою-еталоном і конкретною точкою кожного показника. Математично вона обчислюється, як відношення модуля різниці координат до різниці між максимальним і мінімальним значеннями за формулою:

$$N_{ijk} = \frac{|D_{0ijk} - D_{ijk}|}{\max D_{ijk} - \min D_{ijk}}, \quad (6)$$

де N_{ijk} – відстань по j -ому показнику i -го підприємства k -ї складової.

Результат знаходиться у діапазоні від 0 до 1.

Етап 8. Розраховується комплексний показник за складовими та узагальнений показник за компонентами економічної безпеки туристичного підприємства за формулою:

$$K_{ik} = \frac{1}{n} \sqrt{\sum_{k \in i} N_{ijk}^2}, \quad (7)$$

де K_{ik} – комплексний показник k -ї складової i -го підприємства;
 n – кількість j -х показників k -ї складової економічної безпеки туристичного підприємства;
 N_{ijk} – відстань по j -ому показнику i -го підприємства k -ї складової.

Узагальнений показник за ендогенною та екзогенною компонентами економічної безпеки туристичного підприємства розраховується за формулою:

$$P_{ik} = \frac{1}{n} \sqrt{\sum_{k \in i} K_{ik}^2}, \quad (8)$$

де P_{ik} – узагальнений показник k -ї компоненти i -го підприємства;
 n – кількість k -х складових економічної безпеки туристичного підприємства;
 K_{ik} – комплексний показник k -ї складової i -го підприємства.

Етап 9. Визначається інтегральний показник економічної безпеки туристичного підприємства за формулою:

$$I_{ЕБТП} = \frac{1}{n} \sqrt{\sum_n P_{ik}^2}, \quad (9)$$

де $I_{ЕБТП}$ – інтегральний показник економічної безпеки туристичного підприємства;
 n – кількість узагальнених показників (два узагальнених показника);
 P_{ik} – узагальнений показник k -ї компоненти i -го підприємства.

Інтегральний показник рівня економічної безпеки туристичного підприємства ($I_{ЕБТП}$) – це синтетична величина і «рівнодіюча» всіх параметрів, що використовуються при їх оцінці. Він представляє собою згортання оцінок окремих показників економічної безпеки підприємства з метою проведення порівняльного аналізу (у часі та просторі) його рівня використання.

Економічна інтерпретація даного показника є такою: рівень економічної безпеки туристичного підприємства вищий тоді, коли розрахований інтегральний показник приймає значення близьке до нуля (чим ближче показник до нуля, тим менша відстань до еталону і тим краще показник та навпаки). Таким чином, чим ближчим до одиниці є інтегральний показник економічної безпеки туристичного підприємства, тим вищим є його рівень ризикованості та відповідно нижчим рівень його економічної безпеки.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Отже, представлений методичний інструментарій визначення інтегрального показника економічної безпеки туристичних підприємств дасть можливість поєднати вплив показників складових

ендогенної та екзогенної компонент економічної безпеки та замінити їх множини одним інтегральним показником, що характеризує рівень економічної безпеки туристичного підприємства; делегувати ситуацію полікритеріального оцінювання до ситуації монокритеріального оцінювання.

Перспективою подальших досліджень є впровадження запропонованого методичного інструментарію та розрахунок інтегрального показника економічної безпеки на прикладі туристичних підприємств.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Ареф'єва О.В., Кузенко Т.Б. Планування економічної безпеки підприємств / О.В. Ареф'єва, Т.Б. Кузенко. – К.: Вид-во Європ. Ун-ту, 2005. – 170 с. – Бібліогр.: С. 160-169.
2. Васильців Т.Г. Економічна безпека підприємництва України: стратегія та механізми зміцнення: [монографія] / Васильців Т.Г. – Львів: Арал, 2008. – 384 с.
3. Корчевська Л.О. Кількісна інтегральна оцінка трудового потенціалу країн // Проблеми розвитку внешнеэкономических связей и привлечения иностранных инвестиций: региональный аспект. Сборник научных трудов. – Донецк: ДонНУ, 2006. – С. 822-827.
4. Гайдышев И. Анализ и обработка данных: специальный справочник – СПб: Питер, 2001. – 752 с.
5. Довбня С.Б. Діагностика рівня економічної безпеки підприємства / Довбня С.Б., Гічова Н.Ю. // Фінанси України. – 2008. – №4. – С. 88-97.
6. Ищук Г.П. Риск в современном бизнесе / Ищук Г. П., Москаленко Н. В. // Інформація і ринок. – 1997. – №1. – С. 10-12.
7. Мищенко С.Н. Система обеспечения экономической безопасности организации: Дис. канд. экон. наук: 08.00.05. – Ростов-на-Дону. – 2004. – 211 с.
8. Реверчук Н.Й. Розвиток екологічної безпеки фірми в умовах ринкового реформування економіки України / Реверчук Н.Й. // Науковий вісник Волинського держ. ун-ту ім. Лесі Українки. Економічні науки. – Луцьк, 2001. – № 3. – С. 193–196.
9. Хомів О.В. Структура елементів економічної безпеки торговельних підприємств: [Електронний ресурс] / Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/Vdnuet/econ/2010_3/Homiv.pdf.
10. Швиданенко Г.О., Олексюк О.І. Сучасна технологія діагностики фінансово-економічної діяльності підприємства: [монографія] / Швиданенко Г. О., Олексюк О. І. – К.: КНЕУ, 2002. – 192 с.

Аннотация. В статье предложен и обоснован методический инструментарий определения интегрального показателя экономической безопасности туристических предприятий.

Ключевые слова: экономическая безопасность туристического предприятия, эндогенная и экзогенная составляющая безопасности, компоненты экономической безопасности.

Summary. The methodical tool of determination of integral index of economic security of tourist enterprises is offered in the article and grounded.

Keywords: economic security of tourist enterprise, endogenous and exogenous constituent of safety, components of economic security.

*Рецензент д.е.н., професор ХНТУ Савіна Г.Г.
Експерт редакційної колегії к.е.н., доцент УкрДАЗТ Полякова О.М.*

УДК 347.775

ВЛИЯНИЕ КУЛЬТУРЫ ПРЕДПРИЯТИЯ НА ЭКОНОМИЧЕСКУЮ БЕЗОПАСНОСТЬ

Корчагина Г.А., аспирант (ХНЭУ)

На будь-якому підприємстві існує своя культура, яка відрізняє його від всіх інших і здійснює безпосередній вплив на економічну безпеку підприємства. Це найважливіший чинник, від якого залежить не лише успішне проведення структурних та системних перетворень, але і саме існування підприємства.

Ключові слова: менеджмент, економічна безпека, культура, підприємство.

Постановка проблемы. Культура как система ценностей и убеждений в современных условиях является основой для обеспечения экономической безопасности предприятия. На каждом предприятии существует своя культура, которая отличает его от всех других и влияет на экономическую безопасность предприятия посредством сплочения и объединения персонала, общей идеей и миссией, ценностями и традициями.

Анализ последних исследований и публикаций. Проблемы экономической безопасности занимались такие ученые, как Гапоненко В. Ф., Беспалько А. Л., Власков А.С., Звягина А. А., Мак-Мак В. П., Меламедова С. Л., Ярочкин В. И. и др.[3, 5, 8, 11]

Выделение нерешенных ранее частей общей проблемы. Научно-методологические аспекты

исследования экономической безопасности разработаны недостаточно: до сих пор преобладает направленность исследований финансовой стороны этого понятия, не обращая должного внимания управленческим аспектам этого понятия и влияния культуры предприятия на экономическую безопасность предприятия.

Целью данной статьи является построение модели управления экономической безопасностью на основе понятия «менеджмент», влияния культуры предприятия на экономическую безопасность.

Основной материал. Единого подхода к определению понятия «менеджмент» нет. Это слово иностранного происхождения, что стало причиной возникновения разногласий относительно равнозначности понятий «менеджмент» и «управление» (таблица 1).

Таблица 1

Определения понятий «менеджмент» и «управление»

Источник	Определение
1	2
Управление	
Мурашко М.И. [2, С. 28]	процесс или форма деятельности, которая предусматривает руководство конкретной группой людей или ориентацию ее на достижение цели организации
Г. Саймон [4]	деятельность групп людей, соединяющих свои усилия для достижения общих целей; кооперативное групповое поведение.
Большаков А. С., Михайлов В. И. [5, С. 20]	процесс оптимального распределения и движения ресурсов в хозяйственной организации с заранее заданной целью, по заранее разработанному плану и с непрерывным контролем результатов работы.
П. Друкер [8, С. 15]	особый вид деятельности, который превращает неорганизованную толпу в эффективную целенаправленную и производительную группу.
Менеджмент	
Казанцев А.К. [3, С. 7]	область знаний и профессиональной деятельности, направленных на формирование и обеспечение достижения целей организации путем рационального использования имеющихся ресурсов